

MILAN HODŽA A JEHO PROJEKT STREDOEURÓPSKEJ FEDERÁCIE

DANIEL KURILLA

Stupeň, forma, ročník štúdia: Mgr., denná, 1.

Študijný program: politológia

Konzultant: doc. PhDr. Alexander Duleba, CSc.

Kľúčové slová: Milan Hodža, federácia, stredná Európa, spolupráca, národy, nacionalizmus

Úvod

Tauchen, vo svojej publikácii Milan Hodža a jeho koncepcie stredoevropské integrácie, politickú činnosť Milana Hodžu rozdelil do troch fáz.

V prvej etape sa Hodža zameriava predovšetkým na buditeľskú činnosť, snahy zamerané proti maďarizácii a vrchol predstavuje vydávanie Slovenského týždenníka. Vo 27 rokoch sa stáva poslancom uhorského snemu a neskôr jedným z poradcov následníka trónu Ferdinanda d'Este, t. j. členom tzv. belvedérskej dielne, ktorá usilovala o prestavbu rakúsko-uhorskej monarchie, kde by mali všetky národy rovnoprávne postavenie a podieľali by sa na správe vecí verejných v štáte. Hodža sa spolupodieľal na vytvorení Slovenskej národnej rady a spísaní tzv. Martinskej deklarácie.

Druhá fáza sa kryje s obdobím prvej Československej republiky. Je jedným z jej najvýznamnejším predstaviteľom. Zastával funkcie: poslanca Národného zhromaždenia za republikánsku stranu zemédeľského a maloroľníckeho ľudu, ktorej bol predsedom (1920 – 1938), ministra pre unifikáciu zákonodarstva (1919 – 1920), ministra poľnohospodárstva (1922 – 1926 a 1932 – 1934), ministra školstva (1926 – 1929), predsedu vlády (1935 – 1938) a ministra zahraničných vecí (1935 – 1936).

Tretia etapa Hodžovho politického života je jeho pobyt v exile od roku 1938, najprv vo Francúzku, potom vo Veľkej Británii a nakoniec Spojených štátoch amerických, kde v roku 1944 zomiera. Tu sa zaoberal povojnovým usporiadaním strednej Európy a rovnoprávneho postavenia Slovenska v rámci obnovenej Československej republiky. Vydáva knihu v anglickom originály pod názvom *Federation in Central Europe, Reflections and Reminiscences*. Keďže túto knihu napísal dva roky pred svojou smrťou, býva označovaná ako jeho politický testament. V roku 1995, kedy Rakúsko vstúpilo do Európskej únie, vyšla táto Hodžova kniha vo Viedni aj v nemeckom preklade pod názvom *Schicksal Donauraum, Errinerungen*. Až v roku 1997 Pavol Lukáč zostavil jej slovenský preklad pod názvom *Federácia v strednej Európe a iné štúdie*. Publikáciu obohatil o ďalšie Hodžove práce a torzá ďalších statí, ktoré Hodža plánoval doplniť do nového vydania v USA.

V jadre našej práci sa venujeme výlučne už spomínanej knihe. Zamerali sme sa na 3. kapitolu, v ktorej Hodža zdôvodňuje potrebu väčšej spolupráce medzi stredoeurópskymi národmi a relatívne podrobne predostiera svoj posledný plán ako sa má integrácia v strednej Európe po druhej svetovej vojne realizovať.

1 Nacionalizmom sa treba zaoberať

Hodža sa pýta, sú malé a stredné národy hodné záchrany a zachovania pre ľudstvo? Odpovedá pomocou pripodobenie národa k jednotlivcovi. „Hoci je jednotlivec slabšou sociálnou jednotkou, jeho práva sú neodškriepiteľné a úlohou demokracie je tieto práva nielen chrániť, ale ich aj rozširovať na ekonomické a sociálne oblasti.“ Demokratický princíp musí fungovať ako vo vzťahu medzi ľuďmi tak

aj medzi národmi. Humánna spoločnosť zručala bariéru medzi pánom a otrokom. A predsa, osud malých národov, nie je len záležitosťou ľudských práv. Každý národ prežije len vtedy ak prispeje k spoločným morálnym a materiálnym hodnotám ľudstva. Práve nespôsobilé národy neprežili obdobie „národného obrodzenia“.

Požiadavku zachovania národa podmieňuje faktor, ktorý jedni oslavujú a iní preklínajú, má na mysli nacionalizmus. Vo vývoji ľudstva považuje nacionalizmus za nevyhnutné štádium. Demokracia musí odmietnuť nacionalizmus v duchu *Lebensraum* a podporovať nacionalizmus vo forme, ktorú načrtli Rousseau, Burke a Mazzini. Takýto „demokratický nacionalista sa teda bude... usilovať rozvíjať osobitný potenciál svojho národa a tak prispieť k spoločnému cieľu ľudstva... Národné ideológie strednej Európy, prepletené národnou zodpovednosťou, napr. socialistickou, agrárnou, či katolíckou, sú s národno-separatistickou demagógiou nezlučiteľné“. Ponúka na pohľad paradoxnú myšlienku Sira A. Zimmerna: „Cesta k internacionalizmu vedie cez nacionalizmus.“

Hodža dospel k názoru, že nech už bude budúcnosť Nemecka akákoľvek, je veľmi pravdepodobné, že nemecký nacionalizmus sa len tak nevytratí. Možno bude potrebné určité obdobie, kým sa bude môcť zapojiť do európskej spolupráce. Po jeho porážke v 2. sv. vojne bude treba jeho agresiu kontrolovať: postaviť proti nemu adekvátnu silu. Jedine takto sa dá zaručiť princíp, že hranica vlastnej slobody, sú hranice slobody susedov. Zo situácie 2. sv. vojny vyvodzuje dva závery: 1. Nemecko sa pripravilo o možnosť vytvoriť stabilný commonwealth národov, 2. nevyhnutnosť dobrovoľnej a úzkej spolupráce národov susediacich s Nemeckom. Domnieva sa, že po 2. sv. vojne úloha Nemecka utvorí dobré vzťahy so svojimi susedmi uľahčí rovnocenné postavenie Nemecka a malých národov.

Uvedomuje si, že popísal len 1 aspekt stredoeurópskeho nacionalizmu a to vzťah voči Nemecku. Ďalší problém spočíva v Stredoeurópskych národoch samotných. Čo by ich presvedčilo, aby prijali obmedzenia svojich suveréní? Totiž aj „futbalové mužstvo vie, že za svoje výsledky vďačí ustavičným kompromisom medzi individuálnou energiou a kolektívnou disciplínou. Ak má usmernená sloboda zachrániť slobodu, usmernená demokracia demokraciu a usmernená ekonomika ekonomiku, prečo nepripustiť, že usmernená suverenita môže zachrániť národnú existenciu?“ Na formovanie nacionalizmu je potrebný demokratický duch, ktorý má zabezpečiť najprv porozumenie, potom zmiernenie a nakoniec spoluprácu. Vyvstáva otázka: Je demokratický duch stredoeurópskych národov natoľko silný, aby udržal vzájomné priateľstvo? Hodža si je istý, že napriek „trpkým úderom osudu“ má stredná Európa pred sebou jasnejšie demokratické vyhliadky než jej veľkí susedia. Keby spoločné záujmy a záležitosti stredoeurópskych národov boli v prevahe nad spormi a súpereniami, tak by sa mohli využívať všetky bezpečnostné a ekonomické výhody, ktoré môže zaistiť len veľký celok. „Ak by boli bývali slobodní (myslí tým národy Rakúsko-Uhorska) a nezávislí, tridsaťdva miliónov z nich by ťažko roku 1914 podporilo Nemecko.“

Taktiež si uvedomuje dôležitosť zemepisnej polohy národa, a dedukuje, že viacero malých národov v jeho geografickej blízkosti sa môže stať pozoruhodným faktorom medzinárodných síl.

Zavrhuje špekulácie o tom, aké by boli podmienky európskeho mieru, ak by na začiatku roku 1938 politické zoskupenie od Gdanska možno až po Ankaru podporovalo Európsky mier. Hodža predpokladá, že takéto špekulácie by priniesli vzájomné obviňovania, ktoré pri budovaní budúcnosti veľmi nepomáhajú. Priznáva, že situácia počas 2. sv. vojny je tragická a práve preto je jasnejší fakt, že bezpečnosť zaručí len spolupráca. Návrhom riešenia, nech je akokoľvek odvážny, je dobrovoľná federácia, nezávislých štátov, ktoré sa znovuobnovia v povojnovej strednej Európe, federácia, o ktorej podaktorí snívajú, mnohí o nej hovoria a iní ju pripravujú.

2 Prečo má byť stredná Európa ekonomický celkom?

Hodža dospel k názoru, že vo vnútri Európy nemôže existovať ekonomicky úplne uzavretý celok, ten by spotreboval nesmierne množstvo finančného a ľudského kapitálu. Práve naopak, podľa neho nie je budúcnosť Európy v separatizme ale vo vzájomnom ekonomickom prepojení a v rozumnej deľbe práce. Sťažuje si, že práve to však zainteresovaní často nechápu.

Keď stredoeurópania, ako uvádza Hodža, plánujú strednú Európu ako celok, nechcú ju uzavretú – chcú aby sa namiesto malých kvázisuverénnych štátikov prostredníctvom ich spoločnej federácie z nich stali rovnocenní partneri. Skutočne reálne hodnotí, že „ak by im ktorýkoľvek z ich veľkých susedov mohol neustále vnučovať bilaterálne obchodné zmluvy, stali by sa objektmi medzinárodného

obchodu a nie jeho subjektmi“. Hoci sú zmluvy medzi tyranskými mocnosťami a tyranizovanými malými národmi bilaterálne, v konečnom dôsledku sú unilaterálne, pretože pravidlá stále určuje veľká mocnosť.

Navrhuje zblížovanie stredoeurópskych štátov až po dosiahnutie colnej únie, ktorá by mohla vystupovať ako jeden veľký ekonomický celok. Domnieva sa, že „vývozná a dovozná obchodná činnosť tohto telesa sa automaticky prispôsobí rovnováhe nastolenej inými ekonomickými mocnosťami“. A zaiste to neuškodí prirodzeným ekonomickým vzťahom.

Každá reorganizácia Európy a stredoeurópskych krajín, bude musieť zabezpečiť:

1. zvýšenie obchodovania v adekvátnom pomere strednej Európy s Veľkou Britániou,
2. to isté vo vzťahu k USA,
3. vytvorenie natoľko ekonomicky silnej strednej Európy aby bola schopná odolávať agresívnym tendenciám svojich susedov, pretože „ekonomické zastrašovanie sa úzko spája s politickou nadvládou“.

3 Kultúrne záujmy malých národov

Hodža uvádza, že je v záujme malých národov, aby ich kultúrny vývoj nebol umelo a nevitane narušovaný, ale aby sa na druhej strane neizolovali od ostatných národných kultúr.

Až do r. 1918 boli stredoeurópske národy prostredníctvom svojich západných regiónov spojené s nemeckým kultúrnym vplyvom. Prirodzený a sčasti vzájomný vplyv, zabezpečil západným Slovanom niektoré hodnoty západnej civilizácie. Ďalší vplyv bol však umelý a agresívny: germanizácia školstva, verejnej správy... Pripadá mu samozrejmosťou, že tento spôsob kultúrnej výmeny vzbudil pochybnosti a nakoniec skôr zabránil, než napomohol vzájomnému porozumeniu.

Takto obdobie po 1. svetovej vojne charakterizované politickou nezávislosťou, okrem iného, pri nieslo i kultúrne sebaurčenie. Stredná Európa sa nevyvíjala len smerom k zemepisnému, politickému, či ekonomickému, ale aj kultúrnemu celku. Hodža sa domnieva, že má svojskú umeleckú atmosféru. Všetky veľké mestá tohto regiónu majú podiel na tvorbe kultúrnych hodnôt. „Stredoeurópske národy pre svoj tradičný organický rozvoj a mladistvý temperament pokladali za schopných partnerov a spolutvorcov európskej civilizácie... Musia zaujať svoje miesto medzi Berlínom a Moskvou i v európskej intelektuálnej a umeleckej produkcii, a to len zvyšuje ich dôležitosť.“

4 Náčrt ústavy

„Slobodu a bezpečnosť jednotlivcov má zaručovať štát. Slobodu a bezpečnosť malých národov má zaručovať federácia. Nie je však obetovanie plnej národnej suverenity priveľkou stratou pre národ?“ Hodža odpovedá, „dobrovoľné spojenie suverénit a vytvorenie relatívne silného celku znamená pre malý národ bezpochyby viac, než ustavičné nebezpečenstvo straty suverenity bez akejkoľvek kompenzácie“. Federácia môže mať rôzne formy, no to najdôležitejšie je, že umožňuje svojim členom výhody veľkej ekonomickej a politickej jednotky.

Aká má byť ústava 'stredoeurópskeho commonwealthu'? Hodža považuje, za chybu imitovať cudzie ústavy. Ústava by mala vyrásť zo svojich vlastných a svojich historických, ekonomických a psychologických zdrojov a podmienok. Považuje Strednú Európu za nepochybne zvláštny prípad. Jej štáty sa budú musieť dohodnúť na federálnej zmluve, ktorá určí spoločné záležitosti a vzájomné záväzky na základe ktorých ústavy týchto štátov zveria spravovanie spoločných záležitostí federálnej vláde. Predpokladá psychologické prekážky. V konkrétnych prípadoch by sa mali akceptovať dočasné štádiá federácie za predpokladu, že sa nepoužívajú ako nástroj obštrukcie, ale stanú sa fázami organického vývoja.

4.1 Exekutíva

Federáciu by mal spravovať **federálny prezident**, ktorého by zvolila Konferencia ministerských predsedov členských štátov a potom Federálny kongres. V prípade, že súčasťou federácie budú aj monarchie, hlava federácie sa môže stať predmetom diskusie. Prezident by mal byť najvyšším veliteľom armády a menovať jej ďalších veliteľov. Mal by menovať kancelára a vládu.

Federálny **kancelár** spravuje a vedie federálnu **vládu**. Je zodpovedný federálnemu prezidentovi. Kancelár navrhuje Federálnych ministrov, ktorí sú mu zodpovední. Títo ministri sú povinní mať štát-

nych tajomníkov zo všetkých národov federácie. Všetky národy musia vo federácii zastupovať ministri bez portfeuille. Takéhoto ministra navrhuje, menuje konkrétna národná vláda, ktorej je aj zodpovedný.

Základom federácie musí byť **colná únia**. Vnútorne clá sú prípustne na dobu max. 5 rokov. Poľnohospodárstvo by malo byť regulované trhom. Budú musieť existovať spoločné záležitosti a to: mena, obrana a medzinárodná politika.

4.2 Odvetvia federálnej vlády:

1. Financie. Výnos z určitých dani musí byť rezervovaný pre federáciu. Federálna banka musí byť podriadená ministrovi financií.

2. Medzinárodný obchod. Je prípustné určité plánovanie a koordinácia s národnými vládami s cieľom vyhnúť sa nadprodukcii.

3. Federálne ministerstvo zahraničných vecí.

4. F. m. obrany.

5. F. m. pôšt a spojov.

6. F. m. pre vzdušnú dopravu.

7. F. m. pre vodnú dopravu.

8. F. m. spravodlivosti. To sa bude musieť zaoberať aj záležitosťami medzi jednotlivými štátmi federácie. Menšinová politika sa musí povinne riadiť princípom reciprocity. To musí zabezpečiť nielen ministerstvo ale aj vláda.

9. F. m. kooperácie. To by malo podporovať spoluprácu medzi vládnu mocou a všetkých legálnych profesionálnych asociácií členských štátov.

4.3 „Výstupenie z federácie nie je dovolené, iba ak by sa náležite zmenila ústava.“ (bližšie to nešpecifikuje). O otázkach vznesených federálnou vládou, národnými vládami alebo ministerstvom rozhodne **najvyšší súd**.

4.4 Legislatíva – Federálny Kongres

Členovia Federálneho kongresu majú byť vymenovaní dvojtretinovou väčšinou národných parlamentov v pomere 1 poslanec pripadá na 1 000 000 obyvateľov. Tieto parlamenty sú oprávnené nahrádzať poslancov podľa svojho uváženia.

Prečo kongres národných poslancov a nie priame rovné voľby? Hodža to zdôvodňuje tým, že ťažko by sme našli tak relatívne malé územie s takou pestrosťou volebných a hlasovacích systémov aké ponúka 8 predvojnových štátov strednej Európy. Niektoré z nich sú skôr prostriedkom na zakrytie skutočnej politickej mienky, či túžob národa. Každý členský štát bude musieť byť reprezentovaný min. 10 a max. 15 poslancami.

Poslanecký mandát je nezlučiteľný s funkciou federálneho ministra. Poslanecké obdobie je rovnaké ako poslanecké obdobie národných parlamentov. Kongresmani sú povinní zúčastňovať sa všetkých zasadnutí Kongresu. Oficiálny jazyk Kongresu sa určí dvojtretinovou väčšinou Kongresu. V prejavoch kratších ako 15 min. sú dovolené národné jazyky. Tento prejav sa bude prekladať do úradného jazyka. Kongres okrem iného rozhodne aj o stálom svojom a vládnom sídle federácie.

Pokiaľ návrh kongresu kancelár do 2 týždňov nevráti na prepracovanie, uvedie ich do platnosti vláda. Pokiaľ sa kongres počas obdobia 1 mesiaca odmietne zaoberať rozhodnutím kancelára, ten je oprávnený postúpiť záležitosť prezidentovi, ktorého rozhodnutie bude konečné. Rovnaká procedúra platí aj v prípade, že proti rozhodnutiu kongresu by vzniesla protest dvojtretinová väčšina jednej z národných skupín.

4.5 Základné princípy zabezpečujúce jednotu v bežných záležitostiach

Hodža si uvedomuje, že jeho návrh nie je v zhode s precedensmi ako Commonwealth, USA, Švajčiarsko, či s názormi mnohých vynikajúcich západoeurópskych autorov. Na druhej strane považuje svoje návrhy iba za príspevok k ich rozsiahlemu prezentovanému materiálu. Taktiež si uvedomuje, že jeho návrh nepodporuje voľnú kooperáciu. V Strednej Európe by sa mala realizovať „skutočná únia“ a

nie voľný commonwealth, pretože Stredná Európa je celistvým kontinentálnym územím, na rozdiel od britského spoločenstva, ktoré je oceánskou ríšou.

4.6 Odstránenie parlamentného „pot'ahovania nitiek“

Hodža sa domnieva, že postavenie federálnej exekutívy si vyžaduje starostlivé zváženie. Ak bude príliš závislá od kongresu, môže strácať čas v parlamentnej hre. Momentálne je však samotná federácia dôležitejšia ako rozsah právomocí medzi federálnymi orgánmi. Hodža predpokladá, že si to bude vyžadovať určitý čas. V svojich prvých rokoch sa federácie len ťažko vyhne rozpinavosti svojej vlády. Uvádza príklad, že aj vláda USA je do veľkej miery nezávislá od kongresu. Zárukou nezaujatosti kongresmana k mocným politikom má okrem iného zabezpečiť nezlučiteľnosť poslaneckého mandátu s postami v správe.

4.7 Oficiálny jazyk federácie (+ jazyk byrokracie)

Hodža sa domnieva, že je nutné určiť oficiálny jazyk federácie a jeho povinné ovládanie zamestnancami federálnej vlády. „Armáda, spoje, národný obchod a mnohé výsledky intelektuálnej práce a vodcovstva by nemali sťažovať neustále obavy o to, či druhá strana rozumie.“ Predpokladá, že slobodné národy, ktoré hľadajú v spolupráci uľahčenie existencie a ktoré tomuto cieľu obetovali už svoju suverenitu, nebudú považovať federálny jazyk za neprijemnosť, ale za výhodu. Domnieva sa, že pre stredoeurópanov to nebude problém aj z toho dôvodu, že už väčšina z nich ovláda aspoň jeden svetový jazyk. Hodža ponúka ako riešenie napr. zvyčajný jazyk diplomatov.

Oficiálny jazyk federálnej správy má byť totožný s oficiálnym jazykom Kongresu. Federálnu správu v jednotlivých štátoch federácie, budú môcť vykonávať len úradníci príslušnej národnosti a ovládajúci jej jazyk. Do tretieho roka od vzniku federácie budú musieť všetci federálni zamestnanci a iné bližšie určené kategórie zamestnancov ovládať oficiálny jazyk federácie.

4.8 S federáciou sa musia stotožniť, široké vrstvy obyvateľstva

Hodža trvá na tom, že stabilita politických organizácií stredoeurópskeho štátu si vyžaduje, aby boli zakotvené v najhlbších vrstvách národa, ktoré musí zjednocovať spoločná práca a osud. „Každá ľudmi vedená inštitúcia aj spoločenstvo národov si vyžaduje okrem zákonov i ľudí.“ Preto stredoeurópska federácia musí byť „baštou národnej a sociálnej bezpečnosti“ svojich národov. Federácia sa musí vydať cestou precíznej organizovanej spolupráce zúčastnených štátov. „Ťažko by sme našli takú ne-dôležitú oblasť aktivity, že by ju mohla ignorovať federácia usilujúca sa o podporu všetkých tvoriacich síl národov.“ To znamená, že všetky štátne organizácie si musia utvoriť federálne centrá. Hodža ubezpečuje, že nijaká časť verejného života nezahynie, keď sa akumuláciou všetkých potenciálov štátov federácie utvorí živý organizmus tvorivej iniciatívy, sily a výsledkov.

5 Epilóg

Hodža ponúka myšlienku, ako sám uvádza, veľkého Britského historika o Tureckom víťazstve nad Uhorskom v r. 1526: „Jedným z klasických nešťastí Európy bolo, že Poliaci, Česi a Maďari nedokázali utvoriť trvalú formu politickej spolupráce.“ Hodža na to nadväzuje slovami: „Teraz neexistuje nijaká Turecká agresia... Teraz sa musí sloboda chrániť na širšom poli než kedykoľvek predtým.“ Pýta sa, či bude príliš odvážne navrhovať aby sa spojená stredná Európa stala predvojom k obrane slobôd pred dovŕšením celoeurópskej bezpečnosti?

Skutočne Hodžov sen a plán sa začína realizovať. 14. 1. 1940 niektorí českí a slovenskí predstavitelia v Británii ustanovili niečo ako prvý federatívny program počas 2. sv. vojny. Program sformuloval Stredoeurópsku federáciu. K čomu malo prispieť zjednotenie Poľska a Česko-slovenska. V júli v Bukurešti sa v prospech tohto plánu dohodli mladí poľskí, českí a slovenskí vojaci. Medzičasom sa k tejto myšlienke pridalo mnoho politických kruhov. A v novembri sa exilové vlády oboch krajín, dohodli na úzkej spolupráci, svojich krajín. Hodža tento vývoj považuje za dôkaz opodstatnenosti svojich myšlienok a návrhov, ktoré vychádzajú zo všeobecnej vôle, väčšiny tých, ktorí bojujú a pracujú za znovunastolenie svojej slobody. Úniu Poľska a Česko-slovenska pokladá za 1. krok k federatívnej strednej Európe. Dovoľme si doplniť, že s týmto plánom pochopiteľne nesúhlasil ZSSR, čo podnietilo Beneša aby od plánu poľsko-česko-slovenskej úzkej spolupráci v praxi upustil. Hodža sa pýta? Bolo

na mieste hovoriť o federácii strednej Európy v čase, keď sa navrhoval cieľ celoeurópskej federácie? Odpovedá. „Dosiagnúť jednotlivé cez všeobecné je nemožné. Dá sa to len naopak... Každá európska a celoeurópska spolupráca zvlášť potrebuje regionálne zoskupenia, na ktorých môže budovať.“

Záver

Na základe svojej bohatej politickej skúsenosti Milan Hodža v svojej práci skutočne ponúka trefné postrehy, hodnotenia a závery minulosti a svojej doby. Okrem toho sa jeho štátnická veľkosť odráža miestami až prorockými predpoveďami. Je pravda, že nie všetky jeho myšlienky sa naplnili, ale veľa z nich buď priamo predpovedá budúcnosť, alebo majú nadčasový charakter a realizovali sa možno inde ako predpokladal. V závere našej práce ponúkame viacero názorov na osobu a činnosť Milana Hodžu.

Lukáč, vo svojom internetovom článku Milan Hodža – slovenský priekopník európskej integrácie, uvádza že Milan Hodža vo svojej politike, v záujme slovenskej veci, pozorne vnímal európske dianie a medzinárodnú politiku. Chápal, že v Európe sa v mnohom rozhoduje aj o osude malých národov. V tomto sa líšil od iných slovenských politikov, ktorí tradične trpeli provinciálnym nazeraním na slovenské problémy, často izolovane od celoeurópskeho diania, a boli plní ilúzií o pomoci slovanského Ruska.

Lukáč píše, že Hodžovi sa skutočnému uznaniu dostalo až po smrti aj to na západ od strednej Európy. Idea jednotnej Európy vznikla v strednej Európe, aby sa napokon po druhej svetovej vojne realizovala v Európe západnej.

Lukáč ponúka citáty viacerých osobností, ktoré reagovali na osobu Milana Hodžu. Americký diplomat De Witt C. Poole povedal: „Milan Hodža svojím medzinárodnopolitickým konceptom nepatrí len Slovákom a Čechom. Jeho osoba predstavuje dosiaľ najväčšiu účasť na výstavbe zjednotenej Európy. Hodža patrí teda celej Európe.“ Britský historik Seton Watson, o ňom neskôr napísal, že „sa vymanil skôr než ktokoľvek iný z provinciálneho nazerania a hľadel na slovenský problém v celom jeho rozsahu ako na dôležitú súčasť celej európskej situácie“. Coudenhove-Kalergi vo svojich spomienkach napísal, že Hodža bol „skutočným Európanom“, oslobodeným od akéhokoľvek nacionalizmu, ktorý patril medzi najväčších podporovateľov paneurópskeho hnutia v medzivojnovej Európe.

Tauchen zaznamenal zaujímavý Hodžov citát „Viem, že mnohí naši susedia zľahčovali myšlienku federácie. Uvidíme, až jedného dňa budú všetci k tejto myšlienke utekať“. Podobne ako iní tvrdí, že Hodža by mohol byť právom označený ako jeden z „architektov“ povojnovej integrácie v Európe. Ponúka citát amerického ministra zahraničných vecí Johna Foster Dullesa, ktorý charakterizoval v roku 1951 Milana Hodžu nasledovne: „Bol to štátnik, ktorý svojím praktickým chápaním nezávislosti národov predbehol svoju dobu. Dnes si ho s úctou pripomíname za jeho konštruktívny podiel na zjednotení Európy a medzinárodné porozumenie. Kiež by pretrvávala jeho predstava zjednotenia suverénnych a rovnoprávných národov vo voľnom združení v záujme vzájomnej bezpečnosti a väčšej prosperity, aby mohla inšpirovať ľudí vyznávajúcich slobodu na oboch stranách železnej opony.“

Tauchen okrem kladných hodnotení Hodžovho konceptu stredoeurópskej federácie poukazuje aj na určité zaujímavé negatíva. Tvrdí, že v mnohých návrhoch Hodža nevychádza zo skutočnej reality a nezohľadňuje vývoj vtedajších udalostí v Európe. Vychádzal totiž zo situácie pred vojnou a snažil sa nadviazať na ňu, čo ako ďalší vývoj ukázal, bolo nemožné. Hodžova federácia mala zahŕňať štáty od Baltského mora až po Egejské more, je zrejmé, že sa jednalo o krajiny s veľmi odlišnou ústavnou tradíciou. Hodža počítal s tým, že sa členské štáty stredoeurópskej federácie budú jednoducho musieť vzdať časti svojej suverenity v prospech tohto celku, pretože bez tohto kroku by nebolo možné uskutočniť ozajstnú fungujúcu integráciu. Ďalej Tauchen tvrdí, že veľmi dôležitú otázku týkajúcu sa práv národnostných menšín vo federácii Hodža vôbec nerieši, iba sa čiastočne venuje úprave používania jazyka. Neriešene tejto otázky zaiste so sebou priniesla budúci neúspech Hodžom navrhovanej federácie. S týmto tvrdením nemôžeme súhlasiť úplne. Hodža sa tejto problematike predsa venuje, i keď minimálne.

Rychlík tvrdí, v publikácii Milan Hodža a príprava európskej integrácie, že Hodžova koncepcia narážala v strednej Európe v období druhej svetovej vojny na dve hlavné prekážky. Sovietsky zväz zásadne odmietal akúkoľvek formu integrácie stredoeurópskych krajín, pretože v nej videl prekážku, ktorá by oddeľovala Sovietsky zväz od štátov západnej Európy. Druhým dôvodom pre nemožnosť

uskutočnenia integrácie v stredoeurópskom priestore v priebehu a v období bezprostredne po druhej svetovej vojne bola skutočnosť, že potenciálne členské štáty mali medzi sebou vzájomné územné spory.

Nemôžeme si odpustiť otázku, kto vie ako by to bolo, keby sa Hodža dožil aspoň konca 2. sv. vojny. Domnievame sa, že pri Hodžovej koncepcii Stredoeurópskej federácie si treba uvedomiť to, že čo je ťažko realizovateľné, nemusí byť automaticky aj nesprávne. Častokrát je tá ťažšia cesta tá najsprávnejšia. A je zarážajúce, že jeho dôvody a koncept Stredoeurópskej federácie dávajú zmysel aj dnes v časoch Európskej Únie. Tu by sa mohli hodiť slová Milana Hodžu: „Podľa skeptikov je toto všetko len 'teóriou'. (No) Politické teórie, ktoré stáli na pevných základoch, (sa) však v skutočnosti len málokedy nepotvrdili – možno práve pre to, že vychádzali z praxe.“

Pavol Lukáč dúfa, že kniha Milana Hodžu Federácia v strednej Európe a iné štúdie k nám neprišla prineskoro. Nepriamo na to môžeme reagovať slovami samotného Hodžu: „Nie sú vždy vodcami tí, ktorí sú uznávaní súčasníkmi, vždy je medzi nami mnoho precenených a mnoho nedocenených. Najsilnejší vodcovia sú však mŕtvi (!)“

Literatúra:

LUKÁČ, P.: Milan Hodža – slovenský priekopník európskej integrácie. [Cit. 2015 – 15 – 03.] Dostupné na internete: <<http://www.historiarevue.sk/hr06-01/nato/mhodza.htm>>

LUKÁČ, P.: Milan Hodža- Federácia v strednej Európe. Bratislava: Kalligram 1997. 360 s.

RYCHLÍK, J.: Milan Hodža a príprava európskej integrácie. In: Milan Hodža a integrácia strednej Európy. Ed. M. Pekník. Bratislava: Veda vydavateľstvo SAV 2006, s. 147.

TAUCHEN, J.: Milan Hodža a jeho koncepcie stredoevropské integrace. In: Interakce českého a evropského práva. Ed. D. Czudek. Brno: Masarykova univerzita 200. s. 436 – 462.